

KUNSKAPSNODER FÖR FULLFÖLJDA STUDIER

- UTVÄRDERING AV FYRA KUNSKAPSNODERS ARBETE I VÄSTRA GÖTALAND FÖR ATT SKAPA EN HÅLLBAR SAMVERKANSSTRUKTUR FÖR ATT STÖTTA BARN OCH UNGA ATT KUNNA FULLFÖLJA SINA STUDIER

2024-10-11

KUNSKAPSNODER FÖR FULLFÖLJDA STUDIER

Uppdragsnamn	Utvärdering av kunskapsnoder för fullföljda studier
Uppdragsnummer	10353727
Författare	
Datum	2024-10-11

KUND

Västra Götalandsregionen

KONSULT

WSP
121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7
Tel: +46 10-722 50 00
WSP Sverige AB
Org nr: 556057-4880
wsp.com

KONTAKTPERSONER

FREDRIK WIKSTRÖM, WSP ADVISORY
E-POST: FREDRIK.WIKSTROM@WSP.COM
TEL: 076-1142435

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
1 Inledning	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Wsp:s uppdrag	7
1.3 Utgångspunkter för utvärderingen	8
1.3.1 Två övergripande mål för kunskapsnoderna	8
1.3.2 Utvärderingskriterier och tidigare rekommendationer	8
1.4 Metod	8
1.5 Rapportens disposition	9
2 Fyra kunskapsnoders arbete för en hållbar samverkansstruktur	10
2.1 Samsyn / hållbarhet	10
2.1.1 Halvtidsutvärdering	10
2.1.2 Slututvärdering	11
2.2 Ändamålsenlighet	13
2.2.1 Halvtidsutvärdering	13
2.2.2 Slututvärdering	14
2.3 Mervärde	17
2.3.1 Halvtidsutvärdering	17
2.3.2 Slututvärdering	17
3 Analys och förslag	20
3.1 Sammanfattande analys	20
3.1.1 Samsyn och hållbarhet	20
3.1.2 Ändamålsenlighet	21
3.1.3 Mervärde	21
3.1.4 Måluppfyllelse och avslutande kommentar	22
3.2 Rekommendationer	23
3.2.1 Förvalta resultatet från satsningen på kunskapsnoder	23
3.2.2 Ta fram och sprida kunskap om regionala skillnader och olika gruppers förutsättningar	24
3.2.3 Bidra till att identifiera och sprida framgångsrika metoder och arbetssätt	24
3.2.4 Förflytta fokus till att påverka institutionella förutsättningar	24
3.2.5 Fortsatt fokus för kunskapsnoder att paketera lärdomar och sina erbjudanden	25
3.2.6 Utveckla strategisk samverkan över sektorer inom Västra Götalandsregionen och i kunskapsnoder	25
4 Bilagor	26

4.1	Bil 1. Nulägesanalys, se separat fil	26
4.2	Bil 2. Halvtidsutvärdering, se separat fil	26
4.3	Bil 3. Intervjuer och Intervjuguide för slututvärderingen, se separat fil	26
4.4	Bil 4. PM Enkätundersökning, se separat fil	26
4.5	Bil 5. Insatslogik, se separat fil	26

SAMMANFATTNING

I den här rapporten lämnar WSP en slututvärdering av satsningen på kunskapsnoder för fullföljda studier som pågår 2022–2024 i fyra delregioner i Västra Götaland. Kunskapsnoderna är kopplade till de fyra kommunalförbunden. Dessa är Fyrbodals kommunalförbund, Göteborgsregionens kommunalförbund, Sjuhärads kommunalförbund och Skaraborgs kommunalförbund.

WSP har Västra Götalandsregionens uppdrag att under perioden bidra till ett lärande genom att ta fram och med aktörerna diskutera resultat från nulägesanalys, halvtids- och slututvärdering. Satsningen på kunskapsnoder ska bidra till genomförandet av Västra Götalands regionala utvecklingsstrategi. De övergripande målen för kunskapsnoderna är att skapa en hållbar delregional struktur och en länsövergripande samverkansmodell och struktur för fullföljda studier. Kunskapsnoderna ska också i sitt arbete bidra till att yrkesverksamma i målgrupperna ökar sin kunskap och därmed sin förmåga att verka för att fler barn och unga ska fullfölja sina studier.

Resultaten från satsningen på kunskapsnoder visar att de lyckats nå viktiga målgrupper och kan bidra till att kompetenshöjande insatser genomförs som kan öka yrkesverksammas kunskap och beredskap att stötta barn och unga att klara sina studier. Ett tydligt resultat är också att kunskapsnoderna har bidragit till att skapa en samverkansmodell mellan delregioner och kunskapsnoder kring fullföljda studier. Även om framsteg har gjorts med att mobilisera samverkanspartners, varierar resultaten mellan kunskapsnoder beroende på deras utgångsläge och hur väl de har lyckats. Göteborgsregionen framstår som en stark aktör med tidigare erfarenheter och har vidare utvecklat sitt arbete, medan andra delregioner har gjort större framsteg i att bygga upp nya samverkansstrukturer och stödinsatser för fullföljda studier. Ett viktigt gemensamt förbättringsområde för alla kunskapsnoder är dock behovet av tvärsektoriellt samarbete med aktörer utanför kommuner och skolor, exempelvis inom hälso- och sjukvård samt kultur.

Det finns en bred samsyn om att sådan samverkan är nödvändig, men kunskapsnoderna menar att de saknar mandat att driva den utanför den kommunala sfären. Detta har försvårat arbetet med att skapa hållbara och tvärsektoriella samverkansstrukturer. Konkreta samverkansresultat som gemensam ansökan till Europeiska Socialfonden och samfinansiering av den digitala plattformen www.fullfoljdastudier.se visar emellertid på potential för fortsatt samarbete och långsiktig hållbarhet som även framöver skulle kunna involvera aktörer utanför skolan eller den kommunala sfären.

Även om det inte med säkerhet går att fastslå är det ändå WSP:s bedömning att satsningen har positiva effekter på kort sikt genom kunskapsnodernas fokus på att tillhandahålla kunskapshöjande insatser för yrkesverksamma, vilket kan bidra till att fler unga fullföljer sina studier. Även om det är för tidigt att utvärdera om arbetet med att skapa delregionala och länsövergripande samverkansstrukturer kommer vara hållbart över tid, finns det tecken på att kunskapsnoderna har lagt en stabil grund för ett fortsatt arbete. Kommande beslut i Västra Götalandsregionen och i kommunalförbunden om möjligheter till finansiering för fortsatt arbete kommer vara avgörande för om arbetet med kunskapsnoder ska bli bestående.

Västra Götalandsregionens ledande roll och friheten för kunskapsnoderna att anpassa sitt arbete efter lokala behov är i arbetet med kunskapsnoderna en framgångsfaktor. Detta har möjliggjort flexibla insatser inom de prioriterade insatsområdena: psykisk ohälsa, föräldrar som resurs, läsning och språkutveckling, samt motivation och framtidstro. Dock rekommenderas en tydligare styrning framåt, särskilt i att stärka kunskapsnodernas strategiska samverkan mellan kommun, skola och hälso- och sjukvården och inte minst i frågor kopplat till ett förebyggande arbete som kan leda till att fler barn och unga kan fullfölja sina studier.

Sammanfattningsvis har alltså satsningen skapat viktiga mervärden som sannolikt inte skulle ha uppstått om inte Västra Götalandsregionen hade initierat arbetet med kunskapsnoder. En bra grund har lagts men viktiga beslut om fortsatt stöd till utvecklingsarbetet i noderna påverkar i hög grad om uppnådda resultat ska bli hållbara över tid.

Avslutningsvis lämnar WSP sex rekommendationer för det fortsatta arbetet med kunskapsnoder för fullföljda studier. Dessa är sammanfattningsvis:

- 1. Förvalta resultaten från satsningen:** Kunskapsnoderna har visat på lovande resultat, men saknar fullständig finansiering från kommunerna. Det föreslås att Västra Götalandsregionen delvis finansierar noderna en tid framöver för att bibehålla och vidareutveckla arbetet. Samtidigt behöver regionens långsiktiga roll i arbetet tydliggöras för att bidra till att fler unga klarar sina studier, stärka inkludering och långsiktigt kompetensförsörjningen.
- 2. Ta fram och sprida kunskap om regionala skillnader:** Västra Götalandsregionens arbete med att analysera skillnader mellan olika grupper och områden bör fortsätta och fördjupas. Genom att fördjupa analyser om faktorer som påverkar studieresultat, t.ex. socioekonomiska förhållanden och hälsa, kan arbetet för att främja fullföljda studier bland annat inom kunskapsnoderna bli mer kunskaps- och behovsbaserat. Även möjligheten att utveckla kostnadsmått skulle kunna prövas för att följa kommuners och delregioners investeringar på skolan och arbete för att barn och unga ska nå målen i skolan. Analyser som visar på betydelsen av ett tvärsektoriellt arbete skulle särskilt kunna prioriteras utifrån den strävan som finns att utveckla det tvärsektoriella samarbetet mellan skolan, kommunala verksamheter och exempelvis hälso- och sjukvården. Verktyg som statistikdatabasen och den årliga konferensen bör vidareutvecklas för att nå relevanta aktörer.
- 3. Sprida framgångsrika metoder och arbetssätt:** Västra Götalandsregionens samarbete med kommunalförbunden och aktörer inom kunskapsnoderna bör fortsätta, med fokus på att identifiera och sprida framgångsrika arbetssätt och information om kompetenshöjande insatser. I detta arbete bör samarbetet med kommunalförbunden fortgå och i synnerhet bör www.fullfoljdastudier.se stötts. De metoder och lärdomar som utvecklas inom sociala investering projekt (SIM medel) och i Science Center bör i högre utsträckning än idag tas om hand och spridas vilket kan möjliggöra att fler aktörer kan utveckla sina arbetssätt för att stötta barn och unga att klara sina studier.
- 4. Fokus på institutionella förutsättningar:** Om Västra Götalandsregionen tillsammans med kommunalförbund och andra aktörer i länet gör fortsatta insatser inom området fullföljda studier bör ett tydligare fokus läggas på att påverka de institutionella förutsättningarna som aktörerna inom satsningen har rådighet över. I stället för att tala om fullföljda studier (som effektmål), adressera det som att påverka de institutionella förutsättningarna och motverka det som kan kallas samhälls- eller skolmisslyckanden. Det är också förändringar i arbetssätt, organisering och system som flera av aktörerna lyfter fram som viktiga att åstadkomma i utvecklingsarbetet.
- 5. Paketering av lärdomar och erbjudanden:** Kunskapsnoderna bör utveckla ett gemensamt arbetssätt för att paketera och sprida sina lärdomar och erbjudanden om kompetenshöjande insatser. Uppföljning av hur dessa insatser upplevs av yrkesverksamma är viktig för att stärka arbetets fortsatta relevans och ge politik och andra beslutsfattare underlag för framtida satsningar inom området. Ett sådant arbete stärker kommunalförbundens, nodernas kollektiva kompetens och förmåga inom området och därmed deras fortsatta handlingsberedskap inom området.
- 6. Utveckla strategisk samverkan över sektorer:** Vid en fortsättning av kunskapsnoderna bör regionen och kommunerna skapa strategiska samverkansvägar mellan sektorer som hälso- och sjukvården samt kulturen. Detta kan inledas med tvärsektoriella samtal för att utforska gemensamma utvecklingsmöjligheter och stärka mandat och roller i det långsiktiga arbetet.

1 INLEDNING

I den här rapporten lämnar WSP en slututvärdering av satsningen på kunskapsnoder för fullföljda studier i fyra delregioner. Under våren 2023 genomförde WSP en nulägesanalys, i början av 2024 lämnades en halvtidsutvärdering och i denna rapport görs således en slututvärdering. Målgruppen för rapporten är i huvudsak Västra Götalandsregionen och de aktörer som på olika sätt har varit involverade i arbetet med kunskapsnoder, men även andra intresserade hoppas vi ska kunna få utbyte av rapporten.

1.1 BAKGRUND

De fyra kommunalförbunden i Västra Götaland har fått stöd av Västra Götalandsregionen under perioden 2022-01-01—2024-12-31 för att utveckla s.k. kunskapsnoder för fullföljda studier. Kunskapsnoderna finns lokaliserade i Fyrbodals kommunalförbund, Göteborgsregionens kommunalförbund, Sjuhärads kommunalförbund och Skaraborgs kommunalförbund.

Enligt beslut om tilldelning av projektmedel ska arbetet i de fyra kunskapsnoderna förstärka kommunernas och lokala samverkanspartners långsiktiga och varaktiga förmåga att verka för att barn och ungdomar ska kunna fullfölja sina studier och minska skolmisslyckanden. Det specificeras att noderna ska:

- skapa en gemensam grundstruktur där kommunalförbunden jobbar tillsammans och dra nytta av varandras olika kompetenser och erfarenheter.
- öka samverkan.
- sprida (verksamhetsnära) kunskap och verksamma metoder.
- ge verksamhetsnära processtöd för jämlika förutsättningar för fullföljda studier.
- stötta kommunerna i att initiera, rigga och sjösätta projekt samt bygga, paketera och sprida kunskap och lärdomar utifrån pågående/avslutade projekt, exempelvis sociala investeringsprojekt.

Kunskapsnodernas målgrupper beskrivs vara tjänstepersoner och politiker, utbildningsanordnare, hälso- och sjukvård, samt aktörer inom civilsamhället som kulturen med flera

Satsningen på kunskapsnoder ska bidra till genomförandet av Västra Götalands regionala utvecklingsstrategi 2021–2030 och de långsiktiga prioriteringarna Öka inkluderingen för tillit och sammanhållning, samt prioriteringen att Bygga kompetens för bättre kompetensförsörjning och livslångt lärande. Vidare ska initiativet med kunskapsnoder bidra till den regionala utvecklingsstrategin, kraftsamling för fullföljda studier.

Kunskapsnoderna ska bidra till att fler barn och unga ska lämna skolan med godkända betyg, att kunskapen hos de som kan påverka och de som möter barn och unga ska öka och att nya arbetssätt och samverkansstrukturer behöver utvecklas. Arbetet vid kunskapsnoderna ska bidra till de fyra prioriterade inriktningarna som tagits fram i arbetet inom kraftsamling fullföljda studier. Dessa är:

- Psykisk ohälsa.
- Föräldrar som resurs.
- Läsning och språkutveckling.
- Motivation och framtidstro.

1.2 WSP:S UPPDRAG

Uppdraget innebar att genomföra en lärande utvärdering av delregionala kunskapsnoder för fullföljda studier i Västra Götaland.

Genomförandet av uppdraget har bestått av tre större utvärderande insatser, nulägesanalys (våren 2023), halvtidsutvärdering (våren 2024) och slutligen denna slututvärdering. I samband med respektive utvärderingsinsats har också lärseminarier genomförts med personal i kunskapsnoderna och från Västra Götalandsregionen. Nulägesanalysen och halvtidsutvärderingen bifogas som bilagor till denna rapport.

1.3 UTGÅNGSPUNKTER FÖR UTVÄRDERINGEN

Med utgångspunkt i målen för kunskapsnoderna som var uttryckta i projektbesluten utvecklade WSP i nulägesanalysen en ny insats- och projektlogik för satsningen på kunskapsnoder som ett stöd för kunskapsnodernas gemensamma fortsatta utvecklingsarbete, men också för att precisera utvärderingsbara mål för projektsatsningen som sådan. Insats- och projektlogiken återfinns i nulägesanalysen, men i kommande avsnitt redogörs för uppsatta mål.

1.3.1 Två övergripande mål för kunskapsnoderna

Det finns två övergripande projektmål för arbetet med kunskapsnoder för fullföljda studier. Dessa är:

- att skapa en hållbar delregional struktur.
- att skapa en hållbar länsövergripande samverkansmodell och struktur för fullföljda studier.

Även mål på kort sikt har utvecklats och preciserats under arbetets gång. Det är att målgrupperna ska ha ökat sin kunskap och därmed sin förmåga att verka för att fler barn och unga ska fullfölja sina studier (effekter på individnivå är dock inte inom ramen för den här studien möjliga att mäta eller beskriva).

1.3.2 Utvärderingskriterier och tidigare rekommendationer

För att kunna bedöma de övergripande målen har ett antal utvärderingskriterier varit styrande för utvärderingsarbetet. I slututvärderingen var också de rekommendationer som WSP lämnade i halvtidsutvärderingen viktiga utgångspunkter. I nästkommande kapitel sammanfattas rekommendationerna och det redogörs också för frågeställningarna kopplade till respektive utvärderingskriterium.

Utvärderingskriterierna är:

- Samsyn och hållbarhet
- Ändamålsenlighet
- Mervärde
- Måluppfyllelse

Bedömningen kopplat till utvärderingskriterierna ovan blir delmängder i en samlad bedömning av måluppfyllelse. Frågor som här belyses är därutöver exempelvis vad det finns för belägg för att verksamhet och aktiviteterna på ett relevant sätt bidrar till ökad samverkan, hur sprids kunskap och metoder, hur ges ett verksamhetsnära processtöd och stärkt stöd till projektverksamhet i kommunerna eller uppfattas nodernas arbete som effektivt, värdeskapande och relevant av målgrupperna?

I slututvärderingen bedöms inte de enskilda kunskapsnodernas insatser var för sig, såsom var fallet i halvtidsutvärderingen. Här görs en sammanvägd värdering av måluppfyllelsen för arbetet med kunskapsnoder i Västra Götaland.

1.4 METOD

Denna slututvärdering av satsningen på kunskapsnoder baserar sig på resultaten från tidigare nulägesanalys och halvtidsutvärdering samt de rekommendationer som lämnades i anslutning till dessa.

Inför slututvärderingen har uppföljande gruppintervjuer genomförts med projektledare i de fyra kunskapsnoderna och med företrädare för respektive huvudman för kunskapsnoden (kommunalförbund). Kunskapsnoderna finns i delregionerna Fyrbodalen, Göteborgsregionen, Sjuhärad och Skaraborg. De frågor som ställts knyter an till tidigare nämnda utvärderingskriterier och rekommendationer i halvtidsutvärderingen. Aktörer och funktioner som intervjuades, samt intervjuguide bifogas som bilaga till denna rapport.

I slututvärderingen har också två enkäter riktats dels till alla länets skolchefer, dels till de målgrupper som kunskapsnoderna har uppgett att de har mött i sitt arbete. Enkätens resultat redovisas i sin helhet i ett separat PM (se bilaga) och har beaktats i de analyser som lämnas i rapportens avslutande kapitel.

1.5 RAPPORTENS DISPOSITION

I nästkommande kapitel 2 redogör vi för hur kunskapsnoderna i delregionerna Fyrbodal, Göteborgsregionen, Sjuhärad och Skaraborg idag arbetar med och själva uppfattar att de svarar upp emot rekommendationerna för implementering som gavs i tidigare halvtidsutvärdering. I kapitel 3 ges en sammanlagd värdering av resultatet görs med utgångspunkt i de två projektmålen och de uppsatta utvärderingskriterierna. En analys görs som ska ge en bild av kunskapsnodernas måluppfyllelse och de utmaningar som adresserats i utvärderingen. Utgångspunkten i detta kapitel tas helt i de intervjuer som genomförts med projektledare och huvudman för kunskapsnoderna. Kapitlet avslutas med att WSP lämnar rekommendationer till fortsatt arbete.

2 FYRA KUNSKAPSNODERS ARBETE FÖR EN HÅLLBAR SAMVERKANSSTRUKTUR

I det här kapitlet redogörs för hur kunskapsnoderna i delregionerna Fyrbodalen, Göteborgsregionen, Sjuhärads och Skaraborg idag arbetar med och själva uppfattar att de svarar upp emot rekommendationerna för implementering som gavs i tidigare halvtidsutvärdering. En bild ges av hur långt noderna har kommit i arbetet att skapa en delregional och länsövergripande samverkansstruktur och hur de har arbetat med att tillhandahålla ett kunskapsstöd till målgrupperna.

2.1 SAMSYN / HÅLLBARHET

För att kunna nå målen på kort och medellång sikt är det en grundläggande förutsättning att kunskapsnodernas projektledningar, styrgrupper, involverade aktörer på policynivå och Västra Götalandsregionen har en gemensam syn på huvudsyftet, förväntat resultat och hur man ska nå målen med satsningen. För att kunna nå målen i insatslogiken om att skapa en hållbar struktur i fyra kunskapsnoder och på länsnivå för att kunna tillhandahålla ett kunskapsstöd behöver flera aspekter adresseras. En av dessa är att tidigt planera och genomföra insatser för att arbetet ska leda till hållbara samverkansstrukturer och ett efterfrågat kunskapsstöd efter projektavslut.

2.1.1 Halvtidsutvärdering

Flera noder har arbetat med sina strategiska samverkanspartners för att skapa samsyn kring arbetet med att skapa hållbara samverkansstrukturer inom noderna, men också om problemen kring fullföljda studier, syn på utmaningar, möjliga lösningar och behov av utvecklingsarbete. En sådan samsyn hos de strategiska aktörerna i kunskapsnoderna skapar beredskap och öppnar dörrar på alla nivåer (kommunala förvaltningschefer, rektorer, skolpersonal och andra relevanta aktörer) för kunskapshöjande insatser.

Dialogen med strategiska samverkanspartner tycks dock i huvudsak ligga i att skapa en gemensam syn på vilka slags insatser och metoder som behövs, vilket parallellt med samsyn om målen är en viktig faktor för att nå hållbara resultat. Noderna behöver också fortsätta och vidareutveckla systematiken i att genom sina nätverk fånga upp och beskriva behoven i kommuner och skolor. Det ger förutsättningar för att kunskapsnoderna ska kunna utforma mer träffsäkra insatser och kunna rikta ett mer behovsprövat kunskapsstöd.

Några grundläggande förutsättningar har därmed nåtts för att nå projektmålen om att skapa en struktur för delregionala kunskapsnoder, en hållbar länsövergripande struktur för en långsiktig genomförandekraft som kan bidra till att öka målgruppernas kunskaper om metoder och arbetssätt för att stötta barn och unga att fullfölja sina studier.

Mot denna bakgrund rekommenderades de berörda aktörerna att arbeta för att skapa en konkret plan för att implementera arbetet och skapa en plan för arbetet i någon form kan fortsätta, innehållande överenskommelser kring strukturer för samverkan och kunskapsstöd (ansvar, roller, arbetsfördelning, prioriteringar och resurssättning) efter projektavslut som tar hänsyn till olika förutsättningar i kunskapsnoder. Detta för att kunna ge förslagsunderlag till beslutsfattare och politik.

2.1.2 Slututvärdering

Under de intervjuer som genomfördes i maj 2024 med företrädare för de respektive kunskapsnoderna förmedlades en positiv bild av utvecklingen och att det hade hänt mycket sedan halvtidsutvärderingen rapporterades och att de arbetat med de rekommendationer som förmedlades där.

Behov av fortsatt arbete och stöd av Västra Götalandsregionen

Samtliga fyra kunskapsnoder har identifierat ett gemensamt behov av att fortsätta utvecklingsarbetet inom kunskapsnoden efter projektavslut. Det poängterades även att det fortfarande återstod ett halvt års arbete inom ramen för den befintliga satsningen och att det därför behövdes fortsatt utvecklingsarbete under hösten 2024 för att utveckla konkreta planer för arbetets vidareföring. Det beskrevs också att strategin för fortsatt arbete primärt är att ansöka om fortsatt finansiellt stöd, om än i mindre omfattning, från Västra Götalandsregionen om att driva arbetet med kunskapsnoderna vidare. Ett fortsatt stöd ses som särskilt viktigt för att säkerställa samverkan mellan de fyra delregionala noderna, där dialogen utvecklats och intensifierats under projektet.

Ökat samarbete mellan kunskapsnoder

I samtalen med företrädare för de fyra kunskapsnoderna är det tydligt att de anser att satsningen har bidragit till att skapa en struktur för det gemensamma arbetet i regionen kring fullföljda studier. Detta regionala samarbete lyfts genomgående fram som en av de främsta effekterna. Denna struktur för regionalt samarbete beskrivs ha skapats under det nuvarande projektet och samverkan har kontinuerligt utvecklats under projekttiden. Samarbetet mellan kunskapsnoderna har bidragit till ett utvecklat förtroende samt ett närmare och operativt inriktat samarbete, där kommunalförbunden har fått en gemensam plattform för arbetet kring fullföljda studier. Detta uppfattas i förlängningen ha bidragit till synergier för kommunerna. *"Vi kan nog inte säga att vi har organiserat oss på ett annat sätt inom kommunalförbundet, men på den nya arenan som kunskapsnoden innebär har vi kunnat göra saker som vi inte som enskilda kommunalförbund hade kunnat göra på egen hand"*. Genom att Västra Götalandsregionen bestämde sig för att initiera och koordinera arbetet med kunskapsnoderna, anser man att de har bidragit till att skapa en ram för samarbetet mellan kommunalförbunden. Denna ram ses av företrädarna för kunskapsnoderna som avgörande, men det beskrivs även att det finns en potential att utveckla samarbetet, bland annat med utgångspunkt i de olika nodernas nuvarande styrkor och utvecklingsbehov.

Samtliga kunskapsnoder återger att det finns planer på en uppdelad rollfördelning inom den regionala strukturen, utifrån att de respektive kommunalförbunden har områden eller inriktningar där de är mer profilerade. Genom en sådan tematisk uppdelning, till exempel kopplat till olika inriktning på stödinsatser, kan noderna samlat bidra till en utvecklad kunskapsdelning mellan delregionerna. Uppdelningen kan även effektivisera nodernas gemensamma arbete. På frågan om hur företrädarna såg på organiseringen av det fortsatta arbetet kommunicerades framför allt att det nu finns en tydlig idé om ett mer utvecklat regionalt samarbete mellan noderna kring de aktiviteter som erbjuds. *"Att vi verkar tillsammans, det är mycket det som varit utvecklingen nu inför det fortsatta arbetet. Att vi kan erbjuda varandra saker, att kommuner bjuds in till aktiviteter och att vi delar mycket"*. Sammantaget beskrivs den nya ansatsen där respektive nod tar ansvar för olika temaområden eller inriktningar kunna göra att arbetet kan genomföras mer resurseffektivt och adressera ett regionalt perspektiv, till skillnad från insatser som i första hand riktar sig till delregionala aktörer. *"Varje nod ska ha ett eget område, det profilerar varje nod. Alla behöver inte göra allt, då blir vi starkare. Det blir en större kraft"*.

Sammantaget beskrivs satsningen på kunskapsnoder kring fullföljda studier ha bidragit till en regional utveckling där kommunalförbunden utvecklat ett tätare samarbete än tidigare. *"Vi har varit en delregion i Västra Götalandsregionen länge, men vi har aldrig kommit i närheten av det samarbetet innan. Här finns det finns inget skav"*. Samarbetet mellan kommunalförbunden beskrivs på flera sätt som unikt, utifrån tidigare erfarenheter. *"(Vi ser) kraften av samverkan med andra kommunalförbund där fokus varit på görandet, inte bara träffas och prata. Det finns inget annat område där kommunalförbunden har ett så nära samarbete som vi har nu"*.

Etablerad samverkan kring digital plattform för att samla och sprida kunskap

Ett konkret exempel på hur samarbetet mellan noder och Västra Götalandsregionen har bidragit till utveckling är att det nu rapporteras en avsikt om gemensamt ansvarstagande för den digitala plattformen fullfoljdastudier.se, som Göteborgsregionen sedan tidigare etablerat och som vidareutvecklats genom arbetet med kunskapsnoder. Detta beskrivs utgöra en av de viktiga utgångspunkterna för det fortsatta arbetet och en plattform för samarbetet mellan kommunalförbunden. *"Det är glädjande att de andra kommunalförbunden hakat på och nu jobbar vi alla fyra som avsändare för siten. Det är så bra för då får vi en plattform att kommunicera ut. Nu står vi alla som avsändare".* En utveckling av det gemensamma ansvarstagandet för plattformen återkommer i dialogen med samtliga kunskapsnoder och detta ses som ett viktigt resultat av satsningen som sådan. *"Här får Västra Götalandsregionen ett konkret resultat där vi har ett resultat av samverkan mellan noderna. Man kan uppdatera med material, man kan sprida från denna plattform. Vi har kommit väldigt långt, det finns en stor nyfikenhet där man ser nyttan och vi samarbetar med alla kommunalförbunden".*

Olika förutsättningar för att skapa hållbarhet i kunskapsnoderna

När det gäller de konkreta planerna för fortsatt arbete med delregionala kunskapsnoder rapporteras en samstämmig vilja att driva de etablerade strukturerna vid kommunalförbunden vidare. Några konkreta planer finns dock inte beslutade, med undantag för kunskapsnoden inom Göteborgsregionens kommunalförbund som har ett uttalat uppdrag att arbeta med fullföljda studier i ordinarie drift. Noderna beskriver att det pågår ett arbete med att förankra ett fortsatt arbete med de upparbetade strukturerna. Ett kommunalförbund beskriver exempelvis att de har färdigställt ett underlag som beskriver vad som åstadkommit under den innevarande satsningen och hur samverkansformerna är.

Samtidigt beskrivs att förutsättningarna för vidareföringen ser olika ut i de respektive kommunalförbunden och att beslutsprocesserna därav behöver föras på olika sätt. Detta påverkar sedan processen i respektive nod. *"Det är olika hur det ser ut med förankring i kommunalförbunden. Det visade sig att det är så olika i noderna och kommunalförbunden. Det är inte alla som ens behöver gå upp till sin direktions, men vi måste gå hela vägen två gånger. En för information och en för beslut".* Hur beslut kring det fortsatta arbetet med delregionala kunskapsnoder kan fortgå varierar således mellan kommunalförbunden, och frågan varierar även i komplexitet. En avgörande aspekt beskrivs i detta avseende vara kopplingen mellan nodernas arbete med fullföljda studier och det uppdrag som respektive kommunalförbund har från sina medlemskommuner. I detta avseende skiljer sig förutsättningarna åt mellan kunskapsnoderna. Ett kommunalförbund har ett befintligt uppdrag att arbeta specifikt med fullföljda studier och ett annat kommunalförbund finns en tydlig koppling till utbildningsområdet. Ett kommunalförbund har en profilering mot vård och socialtjänst, där frågan om fullföljda studier ses knyta an till dessa uppdrag. I ett kommunalförbund ligger frågan om fullföljda studier mer utanför det uppdrag som finns, vilket gör förutsättningarna för vidareföring mer komplicerade. Ytterst handlar detta om kommunalförbundens mandat att driva frågor om skolutveckling i förhållande till sina medlemskommuner. *"Vi har en potential i vår organisation med samordningsfrågorna, men vi har inte något uppdrag kring skolutveckling. (...) Hos oss finns det inte en vana av att samarbeta kring skolutvecklingsfrågorna. Det är en väldig skillnad från socialcheferna, som ger oss uppdrag och resurser att samordna frågor".* Västra Götalandsregionens roll som finansär och drivande bakom kunskapsnoderna har uppfattats som positiv i de kommunalförbund där det funnits en tidigare struktur för att arbeta med frågorna. I kommunalförbundet som inte haft ett tidigare uppdrag kring skolutveckling beskrivs snarare att det har funnits ett ifrågasättande av den regionala utvecklingsambitionen i förhållande till kommunernas huvudmannaskap av utbildningsfrågorna.

Sammantaget beskriver kommunalförbunden en tydlig önskan att fortsätta arbetet med delregionala kunskapsnoder för fullföljda studier och det pågår ett arbete i noderna med att förbereda beslut om ett sådant åtagande. Det finns särskilt en tanke på en vidareutveckling av det gemensamma arbetet med en rollfördelning där noderna tar ansvar för att erbjuda insatser på tematiska områden som speglar de områden och inriktningar där de respektive kommunalförbunden är särskilt profilerade.

Förankring bland medlemskommuner och fortsatt stöd från Västra Götalandsregionen

Det fortsatta arbetet bygger emellertid på att det finns ett intresse hos kommunalförbundens medlemskommuner och det fortsatta arbetet påverkas av de uppdrag och förutsättningar som kommunalförbunden har i detta avseende. Kommunalförbunden beskriver att en fortsatt drift av kunskapsnoderna, som regional arena för fullföljda studier, i detta skede är beroende av ett ekonomiskt stöd från Västra Götalandsregionen. *"Avgörande är först att det finns en vilja hos våra kommuner att fortsätta, vi kan inte ta på oss uppdrag som inte de vill. Det andra är att det finns medel för att fortsätta arbetet med att skapa plattformen. Kommunerna är inte där att de efterfrågar det. Det här med att kommunerna själva ska in och finansiera är jättesvårt".* Det är tydligt att det finns ett behov av en fortsatt (del-)finansiering från Västra Götalandsregionen för att möjliggöra ett fortsatt arbete med kunskapsnoderna i dess nuvarande, regionala form. Den nod som beskriver störst utmaningar med vidareföringen är Boråsregionen, vilket faller tillbaka på det uppdrag som kommunalförbundet har avseende frågan kring fullföljda studier. Det är också klart att det regionala samarbetet bygger på att samtliga fyra noder ingår i ett fortsatt arbete. *"Det blir en pall med bara tre ben i det länsövergripande samarbetet kring fullföljda studier om Boråsregionen inte är med".*

2.2 ÄNDAMÅLSENLIGHET

För att kunna nå målen på kort och medellång sikt om att skapa en struktur för arbetet i kunskapsnoderna och på länsnivå samt för att tillhandahålla kunskapshöjande insatser till målgruppen behöver nodernas arbetssätt och insatser vara ändamålsenliga.

2.2.1 Halvtidsutvärdering

I halvtidsutvärderingen summerades att planerade insatser inom kunskapsnoderna i huvudsak har genomförts enligt plan. Genom att ta vara på redan igångsatta initiativ, utveckla dessa och utgå från upparbetade nätverk och kontaktytor har nodernas kunskapsstöd över lag snabbt blivit relevant och nått ut med ett efterfrågat kunskapsstöd. I en nod har insatserna anpassats till förändrade interna förutsättningar och utvecklat ett riktat stöd för arbete med föräldrar som resurs. Inom ramen för två av nodernas arbete har flertalet större andra projekt initierats, bland annat med medel via Europeiska Socialfonden (ESF), vilket innebär en potentiell större utväxling av medel.

En tillkommande konsekvens som en följd av nodernas mobilisering av aktörer och utformning kunskapshöjande insatser är att kommunalförbunden över lag har stärkt sin kapacitet och mottagarförmåga för fortsatt arbete med frågor kring fullföljda studier, vilket t ex sociala insatsmedel (SIM) eller EU-medel kan ge möjligheter till.

Nodernas agerande bedöms vara ett resultat av den regionala utvecklingsstrategins fokus på kraftsamling fullföljda studier och att det har bidragit till att frågan om fullföljda studier nu är uppe på kommunernas agenda. Det gäller i synnerhet för skolans aktörer, men även till viss del för andra kommunala verksamheter som involverats i arbetet.

Däremot har det inte identifierats någon större förflyttning hos kunskapsnoderna i frågan om att involvera fler aktörer utanför skolan, såsom barn- och ungdomspsykiatri, socialtjänst, civilsamhälle eller branscher. Om dessa slags aktörer inte involveras lyfts i halvtidsutvärderingen att strukturen som byggs försvagas eftersom de i hög grad kan bidra till barn och ungas möjligheter till att fullfölja sina studier.

Den samlade bedömningen i halvtidsutvärderingen var likväl att kunskapsnodernas arbetssätt har skapat en potential för att nå projektmålen om att målgrupperna ska ha ökat sin kunskap och därmed sin förmåga att verka för att fler barn och unga ska fullfölja sina studier. Västra Götalandsregionens prioriteringar i den regionala utvecklingsstrategi samt initiativ med kraftsamling inom området har börjat få ett genomslag kring frågan om fullföljda studier.

Mot denna bakgrund rekommenderades de berörda aktörerna att arbeta för att ta fram och utveckla modell för uppföljning av aktiviteter, indikatorer och resultat hos målgrupperna. De fyra noderna har olika sätt att följa upp aktiviteter och har olika slags indikatorer, men de saknar som regel uppföljning av resultat och effekter på målgrupper som yrkesverksamma och dessutom barn och unga. Noderna rekommenderades

därför att tillsammans undersöka möjligheten att skapa en gemensam modell för uppföljning och dessutom för att följa upp resultat och effekter på målgrupper. Med ett gemensamt sätt att följa upp resultat underlättas en länsövergripande kommunikation och möjligheter till jämförelser mellan noderna som en grund för ett återkommande förbättringsarbete.

2.2.2 Slututvärdering

Ett tydligt budskap från företrädarna för kunskapsnoderna i såväl halvtidsutvärdering som slututvärdering är att arbetet med delregionala kunskapsnoder har bidragit till att frågan om fullföljda studier generellt sett har kunnat adresseras som en bredare samhällsfråga och har kommit högre upp på kommunernas agenda som en följd av satsningen.

Fler aktörer i kommunerna involveras

Ett tydligt tema i resonemangen hos noderna är även att fokus har förflyttats över tid till att i en större omfattning även ha ambitionen att inbegripa aktörer utanför skolan. Den gemensamma uppfattning som förmedlats är att arbetet initialt har behövt utgå från skolans aktörer, men att arbetet över tid har kunnat breddas genom att närma sig befintliga nätverk inom andra sektorer alternativt skapa nya tvärssektoriella nätverk inom den kommunala sfären.

Utvecklingen beskrivs vara ett resultat av att noderna i sitt arbete har lyft behovet av att arbeta tvärssektoriellt med frågan om fullföljda studier. Utvecklingen beskrivs även ha underlättats av en generell förskjutning i samhället kring frågan om skolframgång. *"Noderna har tydliggjort för många att detta är ett gemensamt ansvar. Vi har jobbat med den här frågan i många år, men det är först de senaste åren som det skett en förskjutning i den rörelsen"*.

Utmaningar men också möjligheter i samverkan

En utmaning som representanterna för kunskapsnoderna gemensamt beskriver är att fullföljda studier i grunden är en primärkommunal fråga. Ansvaret för det operativa arbetet ligger således ute i kommunerna och hos de enskilda huvudmännen. I vissa fall har kommunalförbunden ett uppdrag från sina medlemskommuner att arbeta stödjande kring frågor rörande skolutveckling, men i andra fall beskrivs att detta uppdrag saknas. Genom kunskapsnoderna beskrivs att Västra Götalandsregionen får tillgång till en struktur för utveckling på denna primärkommunala arena. Å andra sidan bygger utvecklingen på denna arena på att de kommunala aktörerna ställer sig bakom utvecklingen, ser nyttan och relevansen med den struktur som skapas genom delregionala kunskapsnoder hos kommunalförbunden. Där blir förankringen central och den kontext som gäller för kommunalförbundet som driver arbetet med noderna blir ytterst avgörande för genomförandet.

På det hela taget kommuniceras att kunskapsnoderna har verkat som hävstång för att initierat andra och bredare satsningar som bygger mer på samverkan än vad som beskrivs ha varit fallet tidigare. *"(Vi har kommit till att diskutera) hur man kan jobba med en holistisk ingång till att fullföljda studier är mer än bara skola? Även tidigare har samverkan varit en vedertagen sanning. Men samhällsutvecklingen i stort har drivit mot ett tvärprofessionellt samarbete"*. Att kunskapsnoderna har haft ett uttalat fokus och en förväntan på samverkan är också något som uppfattas ha flyttat fram positionerna kring det gränsöverskridande samarbetet. *"Noderna har också skapat möjlighet för oss att hitta nya sätt att arbeta, här har det varit fokus på implementering på regional nivå och inte på skolnivå. Det lärandet har varit helt annorlunda genom noderna. Det är ett före och efter med noderna, framför allt har det accentuerats genom att det finns en förväntan om att jobba med samverkan"*. Denna förväntan om samverkan gäller både ett sektorsövergripande arbetssätt och regional samverkan mellan de delregionala kunskapsnoderna. Det är flera av noderna som beskriver att förväntan på samverkan mellan olika aktörer har höjts genom arbetet med kunskapsnoderna, vilket i förlängningen drivit på en utveckling i denna riktning. En nod beskriver exempelvis att de nu har ett gemensamt nätverksmöte mellan skolchefer och socialchefer, vilket inte funnits tidigare. Detta anses också ha stor betydelse för den kommande förändringen av socialtjänstlagen. *"Vi kommer att kunna ta detta vidare. Inte minst nu när det är så mycket diskussion om nya socialtjänstlagen som träder i kraft nästa sommar"*.

Skilda förutsättningar i kommunalförbunden för sektorsövergripande samarbete

Det kommuniceras även tydliga utmaningar kring det bredare samverkansarbetet. Det utgår från de förutsättningar som styr kommunalförbundens arbete och de inriktningar som där prioriteras, vilket skiljer sig åt mellan de fyra noderna. Ett kommunalförbund förmedlar exempelvis att deras uppdrag innebär en större prioritering på äldrevård och socialtjänst än skola. Ett annat kommunalförbund beskriver sig som primärt inriktade på utbildning, även om det skett en utveckling mot andra sektorer över tid.

Den poäng som förmedlas är att kontexten i kommunalförbunden styr vilken utveckling som är rimlig att förvänta sig av arbetet med kunskapsnoderna. *"Det är lite olika vilka aktörer man är bra på att samverka med. Vissa (kommunalförbund) jobbar mer mot vårdssamverkan, vissa med arbetsmarknad"*. Även inom kommunalförbunden ser det emellertid olika ut när det gäller förutsättningarna att driva utveckling i enskilda kommuner, baserat på hur det lokala arbetet kring fullföljda studier och skolutveckling har organiserats i förhållande till medlemskommunerna. *"Jag ser det bredare perspektivet som en möjlighet med en farhåga att det är olika i kommuner hur nära man samverkar. I vissa kommuner är det jätteenkelt i samverkan mellan socialtjänst och skola. (...) I en annan kommun har man ingen samverkan över huvudtaget, där är det väldigt mycket stuprör"*. Förankringen i kommunerna anses följaktligen vara avgörande för utvecklingen och där skiljer det sig åt såväl mellan som inom kommunalförbunden. En kunskapsnod beskrev att de utvecklat aktiviteter baserat på en nulägesanalys, vilket var avgörande för att skapa intresse i kommunerna. *"Samverkan mellan skola och hemmet, det handlar om att sex av åtta kommuner var intresserade av det. Utifrån det slog vi samman det alla sa. Alla vill göra något här, men vi vet inte riktigt. Kan någon annan än den egna kommunen driva utvecklingen?"*

Tvärsektoriell samverkan nödvändig, men mandat kan begränsa

När det gäller förutsättningar att utveckla samverkan med andra aktörer än skola finns det en invändning mot den förväntan som företrädare för kommunalförbunden upplever har funnits från Västra Götalandsregionen på att i kunskapsnodernas arbete utveckla samverkan med vården. Den kritik som förmedlas ligger snarast i att Västra Götalandsregionen inte har bidragit till att involvera de regionala verksamheterna i den struktur som skapats inom kunskapsnoderna. Det finns en bred samsyn om att samverkan med vårdaktörer, som t ex barn- och ungdomspsykiatri och primärvården, är nödvändig för ett tvärprofessionellt samarbete kring fullföljda studier. För att nå utveckling inom detta område förmedlas emellertid en tydlig uppfattning som om att samverkansarbetet genom kunskapsnoderna borde förankras hos vårdaktörerna på tydligare sätt. Ytterst är det en tydlig slutsats som förmedlas kring att kommunalförbunden saknar mandat att driva frågan om samverkan med vården. I detta avseende riktas en förväntan tillbaka på Västra Götalandsregionen att ta ett större ansvar för att förankra detta utvecklingsarbete inom den egna organisationen. Flera av kommunalförbunden beskriver att det pågår ett arbete med att utveckla vårdssamverkan parallellt med arbetet med kunskapsnoder. Där beskrivs att det sker en omstrukturering av arbetet, vilket förväntas kunna bidra till ett större genomslag. Samtidigt förmedlas från kunskapsnoderna att det hade varit önskvärt att Västra Götalandsregionen som ägare av uppdraget i vårdssamverkan hade verkat för all sammanföra utvecklingsarbetet i fullföljda studier samt vårdssamverkan och att det hade funnits en tätare koppling mellan de olika satsningarna. Även i det operativa arbetet finns det en önskan om att Västra Götalandsregionen på ett konkret sätt hade verkat för att underlätta förankring och engagemang hos vårdens aktörer i arbetet med kunskapsnoderna.

Utveckling över tid av struktur utmanar behov av uppföljning av snabba resultat

Över lag beskrivs att det genom kunskapsnoderna har skapats en utvecklingsstruktur för att arbeta med fullföljda studier. Denna struktur anses ha bidragit med förutsättningar att regionalt bedriva utvecklingsarbete kring det primärkommunala ansvaret kring fullföljda studier och skolutveckling. Verkningsgraden i denna struktur beskrivs samtligt vara beroende av kommunalförbundens organisering och uppdrag. De respektive förbunden uppges ha olika inriktning på sina uppdrag och mandat för att driva frågor kring skolutveckling som ytterst rör den lokala arenan i kommunerna. Det anses i nuläget vara tveksamt om alla kommuner och därigenom kommunalförbund skulle ställa sig bakom att fortsatt driva denna plattform utan stöd från Västra Götalandsregionen, men det sker en rörelse i denna riktning.

När frågan kring uppföljning av resultat och effekter följs upp i maj 2024 beskriver företrädarna för kunskapsnoderna samstämmigt att det finns ett behov av att framöver förbättra arbetet med uppföljning och indikatorer inom kraftsamlingen, särskilt när det gäller att mäta långsiktiga och kvalitativa effekter kring de satsningar som genomförts.

Ett tema i dialogerna med kunskapsnoderna är att insatslogiken bakom satsningen har utvecklats över tid, i takt med att strukturerna för arbetet utvecklats. Detta har även varit ett tema för utvärderingen, där resultaten av den inledande utvärderingsinsatsen resulterade i konkretiserad insatslogik. Företrädarna från noderna beskriver att utgångspunkten för arbetet med kraftsamlingen har tagits i dynamiska mål som har utvecklats över tid, där det initialt var ganska otydligt vilka mål som egentligen skulle gälla för satsningen och hur utvecklingen skulle följas upp. *"När ansökan skrevs har vi varit ganska målsökande. Det har växt fram dynamiskt"*.

Generellt sett förmedlar kunskapsnoderna att arbetet mot uppsatta indikatorer har utvecklats mycket positivt. Merparten av de kvantitativa indikatorerna var redan tidigt infriade, vilket förmedlades redan i halvtidsutvärderingen. Trots att de har uppnått de mål som sattes upp, ser samtliga noder en möjlighet att framöver förbättra uppföljningsprocessen för att säkerställa att målen är relevanta och uppnåeliga.

En återkommande frågeställning som lyfts i samtalen är vad satsningen på kunskapsnoder ska leda till i olika steg i termer av en insatslogik. Vad är relevant att förvänta sig som en direkt effekt av kunskapsnoderna? Detta går även tillbaka på det nämndes kring kommunalförbundens koppling till och mandat för att driva frågor kring skolutveckling. Det finns en enighet bland företrädarna för kunskapsnoderna att det som är rimligt att mäta i anslutning till insatserna är nöjdheten kring de insatser som erbjuds. *"Utifrån ansökan som vi har så är det indikatorerna där som vi använder. De är mer av kvantitativ art (kring volym) och det är inte så svårt att följa upp och checka av. Men vi pratar om det här med mervärdet. Det ska betyda något och då blir det upplevelsen vi kan mäta"*. Därefter behöver det göras ett bredare utvecklingsarbete för det ska vara möjligt att mäta en mer långsiktig effekt på verksamhets- eller individnivå.

Utmaningar i att sortera bland uppföljningsbara mål på såväl struktur-, verksamhets-, och individnivå

Inför fortsättningen anser representanterna från kunskapsnoderna att det är viktigt att etablera en uppföljningsstrategi där det blir möjligt att mäta nyttan av insatserna samt att det formuleras realistiska mål. De nuvarande indikatorerna är mestadels kvantitativa utfallsmått och därför enklare att följa upp. Som effektmått reflekterar noderna samstämmigt kring om det räcker för beslutsfattare att få information om att deltagarna i nodernas insatser upplever nytta, eller om mer djupgående mätningar kring effekter behövs. *"Vad är rimligt att bygga upp för en uppföljningsstrategi? Vi behöver fortsätta följa upp insatsernas nytta, men det måste finnas en rimlig målsättning. Kan vi nöja oss med att deltagare upplever nytta?"* De intervjuade är överens om att det har varit svårt att visa på faktiska förändringar i beteende som ett resultat av kunskapsnodernas arbete och ser ett behov av att kunna mäta effekterna mer precist.

De betonar också vikten av att skapa samsyn kring vad som är rimligt att förvänta sig från satsade medel. De som intervjuats beskriver också att den tid som gått sedan projektets start är för kort för att se långsiktiga effekter, och de föreslår därför att man på längre sikt behöver undersöka om arbetet med delregionala kunskapsnoder verkligen påverkar de mer indirekta målen på lång sikt. *"När det gäller effekter så är det en kort tid för att vi ska kunna se effekter på målet för kraftsamlingen. Vi måste det se det över längre tid för att se att vi verkligen påverkar det. Det vi kan göra är att lyssna in upplevd nytta med det vi gör"*.

Generellt lyfter kunskapsnoderna ett behov av att på såväl regional som delregional nivå förbättra arbetet med insatslogiken bakom satsningen och en gemensam uppföljning av uppnådda resultat. När det gäller insatslogiken förmedlas en uppfattning om är att det i första hand handlar om att driva medvetenheten om frågan kring fullföljda studier och att skapa bättre förutsättningar för arbetet hos skolhuvudmännen i de berörda kommunerna. Att härleda effekter på verksamhets- eller individnivå anses generellt vara ett allt för långt steg i förhållande till kärnan i kunskapsnodernas och kommunalförbundens arbete. *"Det är ett generellt medskick att kunskapsnoderna handlar om att agendasätta fullföljda studier på politisk nivå. Vi har jobbat mycket utifrån logiken att om vi ger verktyg till verksamheterna, sedan antar vi att det blir bättre för eleverna. Vi borde följa upp om de får kunskap, om det får inspiration, men vi har stannat där. Men om det ska behöva*

bli på elevnivå så kanske vi behöver jobba specifikt på specifika skolor, men det kommunalförbundet ska jobba med är den breda ansatsen. Att jobba med det förutsättningsskapande”.

Kunskapsnoderna beskriver samfällt svårigheterna med att följa upp den komplexa modellen de verkar inom och att uppföljning är en disciplin där det saknas tillräcklig kompetens. Ett kommunalförbund påpekar vikten av att integrera uppföljningen inom ordinarie system, primärt skolans system för systematiskt kvalitetsarbete, istället för att skapa parallella uppföljningssystem. Kommuner arbetar redan med att inkludera uppgifter om fullföljda studier i med utgångspunkt i skolornas uppdrag att arbeta med ett systematiskt kvalitetsarbete, och över tid skulle Västra Götalandsregionen kunna samla in data från kommunerna baserat på deras rapportering.

2.3 MERVÄRDE

För att kunna uppnå de uppsatta målen är det viktigt för kunskapsnoderna att kunna tillhandahålla ett relevant och efterfrågat kunskapsstöd, att skapa samverkansstrukturer och att beskriva metoder och lärdomar som bidrar till mervärden för målgruppen.

2.3.1 Halvtidsutvärdering

I halvtidsutvärderingen summerades att två olika slags mervärden har skapats genom kunskapsnoderna som har stark bäring på projektmålen. Det handlar dels om kunskapshöjande insatser, dels om insatser som har stärkt samverkansstrukturer.

Genom den mängd och variation av insatser som genomförts kan det konstateras att flera direkta mervärden har skapats inom respektive kunskapsnod kopplat till kunskapshöjande insatser riktade till i första hand yrkesverksamma, men också direkt till barn och unga i tidiga åldrar. Det har handlat om insatser för studie- och yrkesvägledning, processtöd om skolfrånvaro, nätverk för samordnare i det kommunala aktivitetsansvaret (KAA) etc. Därmed har även tidiga förebyggande och i huvudsak generella insatser ställts i fokus. Insatserna är i huvudsak av generell karaktär och vänder sig till flera grupper av yrkesverksamma, men det tycks ske med ett perspektiv om behov av att identifiera individer med störst behov och kunna rikta ett anpassat stöd.

Det konstaterades att ett stort mervärde har skapats i den samverkan som sker inom kunskapsnoderna, men också mellan noder i länet. Samverkan över länet har troligen lett till att ett större utbud av kunskapshöjande insatser för länets yrkesverksamma i skolan. Samverkan och dialog mellan noder och ibland tillsammans med Västra Götalandsregionen sker på flera olika nivåer, strategiskt och operativt och har handlat om sådant som erfarenhetsutbyte, diskussioner om utformning och inriktning av projekten, gemensamma utmaningar och konkret samverkan kring insatsområden.

Bedömningen som gjordes var att den samverkan och dialog som nu sker mellan noder och ibland tillsammans med Västra Götalandsregionen har skapat en arena som tidigare inte fanns och en potential till att etablera en ny hållbar samverkansplattform för fullföljda studier i länet som helhet.

Mot denna bakgrund rekommenderades de berörda aktörerna att arbeta för att paketera de lärdomar som har gjorts under arbetet med kunskapsnoderna. Detta för att stärka långsiktig kapacitet i kommunalförbund/noder och i länet, samt för att kunna kommunicera erbjudandet av kunskapshöjande insatser som en del i en konkret plan för att implementera arbetet och skapa en plan för att arbetet i någon form kan fortsätta.

2.3.2 Slututvärdering

Under de intervjuer som genomförts med företrädare för de respektive kommunalförbunden beskrivs att arbetet med att sammanställa lärdomar kring arbetet med delregionala kunskapsnoder har påbörjats, både inom och mellan de fyra noderna. Vi har tidigare nämnt att vissa noder redan har behövt paketera sina erfarenheter i syfte att presentera dessa för beslutsfattare inom kommunalförbunden. Parallellt med detta

beskrivs också att lärdomar har börjat sammanställas i syfte att skapa underlag för en ny ansökan till Västra Götalandsregionen. Det poängteras samtidigt att detta är ett arbete som kommer att intensifieras under det sista halvåret med det innevarande projektet.

Olika förutsättningar påverkar noders möjligheter att skapa mervärde

När företrädare för kommunalförbunden beskriver de viktigaste lärdomarna som de identifierat under arbetet med kunskapsnoderna, både delregionalt och regionalt, återkommer framför allt insikten om de olika aktörernas olika förutsättningar och utgångslägen vid start av satsningen. Det refereras ofta till att Göteborgsregionens kommunalförbund redan innan satsningen på kunskapsnoder haft ett uppdrag kring arbetet med fullföljda studier som en del av det ordinarie arbetet, medan så inte har varit fallet i de övriga kommunalförbunden. Vi har tidigare poängterat betydelsen av att vissa kommunalförbund inte har haft ett uppdrag från sina medlemskommuner att arbeta med skolutveckling och fullföljda studier. De skilda förutsättningarna beskrivs ha medfört en utmaning i det gemensamma arbetet på regional nivå, men trots detta har kunskapsnoderna utvecklat en rad aktiviteter och det har skett en stor utveckling på kort tid. Det återberättas också att halvtidsutvärderingen och de diskussioner som följde mellan kunskapsnoderna blev en viktig katalysator för denna utveckling.

I vissa av kommunalförbunden beskrivs en särskild framgångsfaktor ha varit att initiativet kring kunskapsnoderna har integrerats i den befintliga interna infrastrukturen, snarare än som ett separat projekt. Detta sätt att förhålla sig till utvecklingsarbetet anses i förlängningen ha resulterat i ett mer långsiktigt och holistiskt arbetssätt, kombinerat med kontinuerligt lärande. *"Det faktum är att vi i vår nod inte har organiserat det som ett projekt, utan nyttjat och stärkt vår befintliga interna infrastruktur, har varit bra. Vi har jobbat med årshjul, jobbat mer med samsyn och den interna kulturen. Det hade inte varit lika framträdande i ett vanligt projekt. Samtidigt har vi kombinerat arbetet med ett lärande"*.

När det gäller de olika aktörernas olika förutsättningar återkommer även insikten om att det även skiljer sig mellan olika kommuner i deras vilja och beredskap att engagera sig i det regionala utvecklingsarbetet. I vissa kommunalförbund beskrivs att kunskapsnoderna har kunnat samarbeta med olika aktörer och bidra till att synliggöra och stärka kommunernas arbete, vilket har lett till ökat fokus på frågan om fullföljda studier. I dessa sammanhang beskrivs att kommunalförbundet har spelat en viktig roll i att hålla samman arbetet och möjliggöra delaktighet från kommunernas verksamheter. Samtidigt beskrivs en utmaning i att avståndet mellan kommunalförbundet och den operativa verksamhet som utvecklingsarbetet avser är stort. *"Vi på kommunalförbunds nivå är långt från verksamheten"*. Detta beskrivs särskilt vara problematiskt i de kommunalförbund där engagemanget för kunskapsnodernas arbete har varit lågt, beroende på förbundets uppdrag och mandat. *"Först hade vi världens fart men nu har vi haft lite dålig energi. Jag har fått mer insikt om hur viktigt och skört det är att få mandatet att jobba med kommunerna"*. Generellt pekar dock resonemangen på svårigheter att nå genomslag i kommuner och verksamheter där det av olika anledningar saknas mottagarkapacitet. *"Det är stora skillnader mellan olika kommuner, man kan inte tvingas in i processer man inte har förutsättningar att ta till sig"*. En av de främsta lärdomar som kommuniceras är följaktligen vikten av en politisk förankring i kommunalförbunden kring kunskapsnoderna, men även i kommunernas förvaltningar. *"Det har varit ett sätt att få fart på frågan och att få den på agendan. Men det är i kommunerna utvecklingen kan ske och när kommunerna inte upplever att de har varit involverade så blir det ett motstånd. Man skulle behöva förankra ännu mer så att man kan nå framgång"*.

Identifikation av insatser med utgångspunkt i de lokala behoven

En viktig lärdom är också att arbetet måste kopplas närmare de lokala behoven för att vara relevant och effektivt. Från Fyrbodals kommunalförbund förmedlas den betydelse som en tidig kartläggning av behoven i de berörda kommunerna visade sig ha. Denna kartläggning beskrivs som avgörande för att kommunerna skulle känna igen sig och se angelägenheten i arbetet. Därefter är uppfattningen att det har funnits ett stort intresse för att samlas kring dessa frågor och de insatser som genomförts kring fullföljda studier. *"En av de saker som vi brukar återkomma till är kartläggningen som gjordes vid uppstart. Det viktigaste i kartläggningen var att kommunerna kände igen sig. Då blir det mer angeläget. Sedan är det inte svårt att som förvaltningschef ta till sig idén om kraftsamlingen och fullföljda studier. Det behöver kopplas ihop med det som görs lokalt, till de behoven som finns. Vi behöver koppla ihop och vara inlyssnande"*. Även från ett

annat kommunalförbund poängteras betydelsen av en god förankring och samspelet mellan kunskapsnodernas erbjudande och det upplevda behovet i de berörda kommunerna. *"(Vi har insett) vikten av att hitta kommunerna, var de är redo men inte riktigt vet hur de ska göra. Kommunerna måste vara redo att vara med och vi måste ställa rätt frågor till kommunerna. Vi kan inte komma med det som är för stort och diffust"*.

Mot bakgrund av de behov som identifierats, men även utifrån de prioriterade inriktningarna för kunskapsnoderna, har kommunerna erbjudits ett "smörgåsbord" av alternativ att välja mellan. Med denna ansats som grund beskriver kommunalförbunden att det har varit möjligt att lyfta frågor till ett bredare perspektiv, där frågan om fullföljda studier har kunnat positioneras som en större fråga som berör fler än endast skolan. Detta beskriver flera kommunalförbund har möjliggjorts av en samverkan mellan de delregionala kunskapsnoderna, men även genom befintliga samarbeten med olika aktörer. *"Vi har möjliggjort att lyfta de här frågorna i ett större perspektiv eftersom vi har haft fler aktörer med. Det hade inte ens varit möjligt annars, det har varit avgörande att arbeta på det här sättet"*. Detta resonemang faller tillbaka på att vissa kommunalförbund har kunnat integrera arbetet med kunskapsnoderna med befintliga processer inom förbunden. I detta beskriver ett kommunalförbund att de haft god samverkan med exempelvis folkhögskolor. Ett annat kommunalförbund uppger att de har kunnat involvera aktörer som exempelvis Länsstyrelsen och den egna avdelningen för folkhälsa i arbetet med kunskapsnödande aktiviteter.

Unik ny samverkansstruktur kring fullföljda studier

Som vi tidigare har varit inne på beskrivs ett av de främsta mervärdena från kunskapsnoderna den samverkan som har utvecklats mellan kommunalförbund i frågor kopplat till fullföljda studier. Denna samverkan har omnämnts som unik i sitt slag. I samtalen görs ofta jämförelser med tidigare arbete eller andra samverkansstrukturer och i detta avseende anses arbetet med kunskapsnoderna ha varit särskilt framgångsrikt. En av de bärande aspekter som lyfts fram är att samverkan mellan noderna haft en operativ inriktning på att gemensamt utveckla insatser för de berörda målgrupperna. De mervärden med satsningen som beskrivs utgår ifrån att de delregionala kunskapsnoderna nu kan uppvisa hur mycket som kan uppnås genom samarbete mellan kommunalförbunden, där inte alla behöver göra allt själv. Det ges också exempel på konkreta resultat av samverkansarbetet, t ex att kommunalförbunden gemensamt lämnat in en projektansökan till Europeiska Socialfonden. Detta uppges inte ha skett tidigare och ses som en direkt konsekvens av kunskapsnoderna. *"Det har gått två och ett halvt år, men det har hänt mycket på kort tid. Vi har utvecklat olika aktiviteter, men vi har burit med oss ett utforskande. (...) Vi har gått in med en ESF-ansökan kring introduktionsprogrammet (IM) där samtliga kommunalförbund är med. Vi har tackat nej till kommuner från Göteborgsregionen för att alla kommunalförbund ska kunna vara med. Det finns ett fokus på att göra saker tillsammans, det hade inte hänt för två och ett halvt år sedan. Hur man kan förflytta en fråga på kort tid? Det hade aldrig hänt innan"*. Ett annat exempel, som vi tidigare också har lyft, är att alla kommunalförbund beskriver en avsikt om gemensamt ansvarstagande för den digitala plattformen fullfoljastudier.se, som Göteborgsregionen sedan tidigare etablerat och som kunnat vidareutvecklas genom arbetet i kunskapsnoderna. Sammantaget lyfter samtliga kommunalförbund den utveckling som uppstått kring regional samverkan som ett av de främsta mervärdena satsningen på kunskapsnoder.

Framgångsfaktor för att skapa mervärde i en komplex samhällsutmaning

Uppfattningen som förmedlas är att det finns en stor potential i att arbeta tillsammans kring området fullföljda studier. En lärdom som lyfts fram från flera av kommunalförbunden är samtidigt vikten av att avgränsa arbetet, både vad gäller målbild, innehåll och berörda målgrupper. Frågan kring fullföljda studier beskrivs som komplex och att ett arbete inom detta område kräver samsyn kring förväntningar för att det ska vara möjligt att uppnå hållbara resultat. *"Fullföljda studier är en enorm samhällsutmaning, men vi behöver ha en ödmjuk ingång till vad vi kan åstadkomma. Hur kan man skapa en rörelse kring frågan?"*

3 ANALYS OCH FÖRSLAG

I det här kapitlet görs en sammanfattande analys och avslutas med att WSP lämnar rekommendationer till fortsatt arbete. Analysen görs mot respektive utvärderingskriterium och de utvärderingsfrågor som initialt ställdes, samt de övergripande projektmålen för satsningen (se kap 1). Utvärderingskriterierna är samsyn/hållbarhet, ändamålsenlighet, mervärde och måluppfyllelse. Genom de analyser och bedömningar som WSP gör kopplat till de tre första kriterierna så besvaras därmed frågan om måluppfyllelse.

3.1 SAMMANFATTANDE ANALYS

3.1.1 Samsyn och hållbarhet

Vi ser att flera, men inte alla, kunskapsnoder har lyckats att mobilisera sina strategiska samverkanspartners inom det kommunala området och därmed bidragit till försöket att skapa en, vad vi kan kalla, systeminnovation med delregionala kunskapsnoder för fullföljda studier. Beslutsfattare och politiker tycks i flera kommunalförbund och kunskapsnoder vara beredda att verka för att kunskapsnoderna ska kunna få förutsättningar att arbeta långsiktigt.

Kunskapsnoderna har framför allt bidragit till att bygga upp strukturer för fortsatt samverkan och samordning på regional och delregional nivå, men även om vi kan se att konkreta arbetssätt för detta har skapats är det för tidigt att värdera den långsiktiga hållbarheten i dessa. Det förefaller dock finnas en ganska stark samsyn bland involverade aktörer om behoven av en sådan struktur och att det måste få ta tid att utveckla och implementera nya arbetssätt.

För kunskapsnoderna förefaller det finnas en ganska stor variation i hur de inom sina kommunalförbund kan koppla genomförandet till ordinarie verksamheter. För exempelvis Göteborgsregionens kommunalförbund var arbetet med fullföljda studier redan en del av det ordinarie arbetet, medan så inte har varit fallet i de övriga kommunalförbunden. Till den problematik som lyfts om att kunskapsnoderna inte har lyckats bredda samverkan på den strategiska nivån bortom kommunens och skolans sfär framkommer också i flera noder utmaningar om att involvera andra delar inom kommunalförbunden som i sin ordinarie verksamhet t ex jobbar med vårdssamverkan, kultur, hälsofrämjande insatser eller insatser kopplat till kompetensförsörjningsarbetet.

Även om vi observerat att det under projekttiden har utvecklats exempel på mer konkreta samverkansinitiativ mellan sektorer i kommunalförbunden kring fullföljda studier är det huvudsakliga intrycket ändå att det får ses som ett tydligt förbättringsområde – mycket sker fortfarande i mångt och mycket i de klassiska "stuprören". Den problematiken kan försvåra verksamhetsutveckling av ordinarie verksamheter, men blir förstås en ännu mer påtaglig svårighet då ett tidsbegränsat projekt som arbetet med kunskapsnoderna ska implementeras i ordinarie verksamhet. För flera av kommunalförbunden tycks det inte heller finnas en lämplig ordinarie verksamhet att implementera kunskapsnoderna i. Då är det snarare frågan om att skapa en ny verksamhet, med de tillkommande utmaningar det kan innebära i kommunalförbundens kontext.

Vi erfar att en dialog pågår mellan Västra Götalandsregionen och kunskapsnoderna om hur resultaten från arbetet med delregionala och länsövergripande samverkansstrukturer ska vidareförvaltas efter projektavslut. Vi menar att om nya överenskommelser mellan Västra Götalandsregionen och kunskapsnoderna ska ingås bör dessa ta hänsyn till kunskapsnodernas olika regionala förutsättningar och de olika resultat som har uppnåtts under projekttiden. Därigenom finns det en möjlighet att skapa en högre effektivitet i det regionala utvecklingsarbetet. Exempelvis om de olika noderna utvecklar en expertis inom olika tematiska områden eller inriktningar kan ett mer kvalitativt stöd sannolikt tillhandahållas till alla länets kommuner.

Inom kunskapsnodernas verksamhet är bedömningen att en ganska omfattande kunskaps-spridning skett och behovet av samverkan mellan olika samhällssektorer och aktörer har betonats. Vi ser det inte minst utifrån enkätsvaren från nodernas målgrupper. Det finns i utvärderingen indikationer på att en tydligare prioritering av området har skett, som kan betyda att beslutsfattare upplever det svårare att prioritera ned området. Det kan alltså ses ge förutsättningar för långsiktiga effekter.

3.1.2 Ändamålsenlighet

De förflyttningar som har skett avseende kunskapsnodernas arbete med att skapa en delregional struktur för fullföljda studier varierar mellan kunskapsnoder. Det hänger samman med dels vilket utgångsläge som noden inom detta område hade i uppstarten av arbetet, dels hur väl noderna under projekttiden har lyckats skapa organisation, samverkan mellan strategiska aktörer och engagera rätt målgrupper och samverkanspartners i utvecklingsarbetet. Även om flera delregioner också tidigare har arbetat med frågor kopplat till fullföljda studier sticker ändå Göteborgsregionen ut som en stark aktör, exempelvis i fråga om tidigare erfarenhet, kunskapsuppbyggnad och förankring bland beslutsfattare. Vi kan se att den delregionen gjort förflyttningar, men möjligen har satsningen sammantaget ändå betytt mer för och lett till större förändringar för andra delregioner.

Arbetet med att skapa delregionala samverkansstrukturer har i viss mån präglats av en strategi att ”gräva där man står”. Det innebär att noderna har tagit vara på redan igångsatta initiativ, utgått från upparbetade nätverk och kontaktytor och utvecklat dessa. Det har inneburit att flera kunskapsnoder relativt snabbt har kunnat mobilisera aktörer och nå ut med ett relevant och efterfrågat kunskapsstöd (inte minst ger enkätsvaren i utvärderingen fog för den bedömningen). Vår bedömning är att den strategin har varit viktig för att få i gång arbetet med en sådan systeminnovation som kunskapsnoderna kan innebära, men att det finns ett viktigt utvecklingsbehov av att involvera andra strategiska samverkanspartners i arbetet utöver kommunala aktörer, såsom exempelvis inom hälso- och sjukvården.

Vi ser att noderna har bidragit till att den delregionala samverkan och samordningen har stärkts i huvudsak kopplat till kommun och skola, dvs inom det område som kommunalförbunden har en tydlig rådighet inom. I den meningen har satsningen i flera fall inneburit en förbättrad delregional samverkansstruktur. Det finns en stor samsyn om behovet av en ökad strategisk samverkan mellan kommuner/kommunalförbund och andra aktörer utanför den kommunala sfären såsom hälso- och sjukvård, civilsamhället, kulturen m fl. Samtidigt lyfter kunskapsnoderna och kommunalförbunden att de saknar mandat att driva samverkan med exempelvis hälso- och sjukvården. Därmed uppges det finnas svårigheter att nå mål om en delregional samverkansstruktur som sträcker sig bortom den kommunala och skolans sfär. Det är WSP:s samlade bedömning att förstärkning av strategisk samverkan mellan kommunalförbund, kommuner och aktörer såsom hälso- och sjukvården, kulturen, civilsamhället med flera i stora delar uteblivit.

Vi gör bedömningen att kunskapsnoderna har tillhandhållit ett efterfrågat kunskapsstöd till yrkesverksamma och kan samtidigt konstatera att det har varit svårt att följa upp satsningarna då varje kunskapsnod i sin projektansökan har angivit egna delmål och indikatorer som de har följt upp. Vad WSP erfar pågår diskussioner mellan kunskapsnoderna och Västra Götalandsregionen hur en gemensam uppföljningsmodell kan se ut inför en eventuell fortsatt satsning på kunskapsnoder. Det skulle inte bara underlätta för att synliggöra mervärden och effekter av arbetet för beslutsfattare utan också vara en grund för ett arbete med återkommande förbättringar.

3.1.3 Mervärde

I en bedömning av de viktigaste mervärdena av satsningen kopplat till projektmålen *att skapa en hållbar delregional struktur och en hållbar länsövergripande samverkansmodell och struktur för fullföljda studier* vill vi peka på att det på den delregionala nivån finns en variation i hur kunskapsnoderna har lyckats att skapa en delregional struktur och att det bland annat kan ses mot bakgrund av vilka initiala förutsättningar som fanns för nodernas arbete. En av de större förändringarna som satsningen på kunskapsnoder har medfört bedömer WSP vara den samverkan som har påbörjats mellan kunskapsnoder och kommunalförbund i frågor kopplat till fullföljda studier. Även om vi kan se att konkreta arbetssätt för detta har skapats under projekttiden är det för tidigt att värdera den långsiktiga hållbarheten i de delregionala nodernas arbete med sina strukturer, men också i arbetet med en länsövergripande samverkansmodell och struktur för fullföljda studier. Två resultat som har bäring på långsiktig hållbarhet sticker dock ut – vad vi erfar finns det nu som en konsekvens av samarbetet mellan noder en överenskommelse om samfinansiering mellan kommunalförbund kopplat till den digitala plattformen www.fullfoljdastudier.se. Noderna har dessutom nu för första gången gått in med en gemensam ansökan till Europeiska Socialfonden (ESF+) för att arbeta med de utmaningar sin finns i gymnasieskolans introduktionsprogram.

Västra Götalandsregionens bidrag till att initiera och koordinera arbetet med kunskapsnoder har varit avgörande för den ökande samverkan mellan noder, men samtidigt har också kunskapsnoderna själva under arbetets gång skapat former för samverkan och erfarenhetsutbyten. Göteborgsregionens kunskapsnod, som en sedan tidigare stark aktör inom området, har också haft en viktig roll och vi bedömer att deras bidrag till den länsövergripande samverkan har fungerat som en slags katalysator. Flera av aktörerna i arbetet kopplat till kunskapsnoderna, också inom Västra Götalandsregionen, har pekat på betydelsen av att regionen i och med satsningen tog en "ledartröja" i arbetet för fullföljda studier. Förutom att det sammanförde kommunalförbunden inom området så skickades också en viktig signal om hur central frågan om fullföljda studier är som en bredare samhällsfråga. Vi ser också i enkätsvaren att satsningen på kunskapsnoder är mycket välkänd bland länets skolchefer och att kunskapsnodernas kunskapsstöd är efterfrågat.

Aktörerna i kunskapsnoderna pekar också på att en framgångsfaktor för att komma igång med arbetet i delregionerna var hur Västra Götalandsregionen valde att styra det koordinerande arbetet. Kommunalförbunden och kunskapsnoderna har haft en stor frihet att välja inriktning utifrån de gällande prioriterade områdena och även vilka arbetssätt de vill använda. De flesta har arbetat brett genom att adressera flera eller samtliga av de prioriterade inriktningarna (psykisk ohälsa, föräldrar som resurs, läsning och språkutveckling, samt motivation och framtidstro). Detta bekräftas också av enkätsvaren, där variationen mellan vald inriktning är ganska stor, även om inriktningar på motivation och framtidstro och psykisk ohälsa är de mest förekommande. WSP:s bedömning är att Västra Götalandsregionens förhållningssätt till de prioriterade områdena och att ge kunskapsnoderna stor frihet att välja inriktning och arbetssätt var en framgångsfaktor, också givet kunskapsnodernas utgångsläge och tidigare erfarenheter inom området. Baksidan av detta är dock att den avsedda styrande effekten av de fyra prioriterade områdena därmed får bedömas som relativt liten.

Inför den enkätundersökning som genomfördes kunde kunskapsnoderna uppge ett ganska begränsat antal kontaktuppgifter till de målgrupper som de hade mött i olika slags kunskapshöjande insatser. Vi hade förväntat oss ett betydligt större antal adresser med tanke på omfattningen av de olika aktiviteter som kunskapsnoderna har rapporterat att de har haft riktat till målgruppen. Vår bedömning är att långt fler har nåtts av kunskapshöjande insatser än de relativt begränsat antal adresser som vi fick till enkätundersökningen. Dock pekar det på betydelsen av att kunskapsnoderna utvecklar sin förmåga att kunna identifiera och tillhandahålla uppgifter om vilka målgrupper som de når med sina insatser.

Givet detta är ändå WSP:s samlade bedömning att de resurser som Västra Götalandsregionen riktat till arbetet med delregionala kunskapsnoder har inneburit att nya konkreta insatser har skapats som sannolikt inte annars hade tillkommit. Det faktum att kommunalförbund och kunskapsnoder nu samverkar innebär förmodligen att fler yrkesverksamma har fått möjlighet till att ta del av fler kunskapshöjande insatser. Därmed ser vi att det går att göra troligt, om än ej möjligt att helt klarlägga, att satsningen har kunnat nå de specificerade målen på kort sikt som var *att målgrupperna ska ha ökat sin kunskap och därmed sin förmåga att verka för att fler barn och unga ska fullfölja sina studier.*

Den ökade samverkan mellan kommunalförbunden och kunskapsnoder kring att utbyta erfarenheter av att arbeta som kunskapsnod, metoder, arbetssätt och konkreta gemensamma aktiviteter har inneburit att dessa har byggt upp en kollektiv kompetens och förmåga inom området, vilket kan ha stärkt deras handlingsberedskap för kommande arbete inom området. Exempel på gemensamma aktiviteter och samarbeten mellan noderna är länsövergripande träffar för samordnare för det kommunala aktivitetsansvaret och att man nu har en manifesterad samverkan kring den digitala plattformen www.fullfoljdastudier.se.

3.1.4 Måluppfyllelse och avslutande kommentar

WSP:s samlade bedömning mot de övergripande projektmålen är således att flera av kunskapsnoderna har kunnat bidra till att *skapa eller förstärka en delregional struktur i arbetet med fullföljda studier.* Vidare är det också WSP:s bedömning att *en länsövergripande samverkansmodell och struktur* för arbetet har tagit form under satsningen på kunskapsnoder.

Även om vi ser att det har tagits betydande steg mot en måluppfyllelse i dessa avseenden går det inte i den här utvärderingen att helt belägga att dessa över tid är *långsiktigt hållbara*. Detta prövas ytterst i

kommunalförbundens och Västra Götalandsregionens beslutsprocesser. Men åtminstone kommunalförbunden tycks vara överens om att det en tid framåt kommer att krävas en fortsatt delfinansiering från Västra Götalandsregionen för att både förvalta och vidareutveckla den delregionala och länsövergripande strukturen inom området fullföljda studier.

När det gäller projektmål på kort sikt, *att målgrupperna ska ha ökat sin kunskap och därmed sin förmåga att verka för att fler barn och unga ska fullfölja sina studier*, menar WSP att det är troligt att arbetet inom kunskapsnoderna har bidragit till detta – även om inte det helt går att klarlägga sådana samband. Det beror bland annat på den mångfald av övriga insatser som genomförs inom området parallellt med arbetet i kunskapsnoder, inte minst sådant som dagligen drivs och utvecklas i ordinarie verksamheter inom kommuner och skolor.

WSP bedömer därmed att satsningen på kunskapsnoder inom Västra Götaland är en bra start i ett strukturförändrande arbete och att resultatet ska ställas i relation till att ett sådant utvecklingsarbete tar tid att utveckla och implementera.

Lärdomar från satsningen med kunskapsnoder är många. I ett strukturförändrande regionalt utvecklingsarbete är det viktigt att tillsammans med de involverade aktörerna sätta rimliga målsättningar där resultaten allt eftersom och under en given tid kan följas upp, värderas och vara underlag för ett gemensamt lärande. Det är viktigt att aktörer i utvecklingsarbetet har en rådighet att påverka målen avseende exempelvis att förändra strukturer som kan innebära mer tvärsektoriella arbetssätt, utveckla metoder och förutsättningar och kunskapshöjande insatser som på lång sikt kan leda till effekter i form av att fler fullföljer sina studier. WSP menar att det har getts utrymme inom arbetet med kunskapsnoderna att tillsammans utveckla rimliga målsättningar och att arbetet har präglats av ett lärande. Men att det kvarstår utmaningar i att hitta en gemensam väg framåt för att kunna utveckla en mer tvärsektoriell samverkan som involverar inte bara skolan och kommunen, utan också aktörer från exempelvis hälso- och sjukvården, kulturen och civilsamhället. Ett komplext regionalt utvecklingsarbete, som initiativet med kunskapsnoder är ett exempel på, behöver ta hänsyn till och utgå från att involverade aktörer har olika startpunkter och förutsättningar för att bidra till de regionala målen. WSP menar att detta synsätt har präglat arbetet med kunskapsnoder och utgör en framgångsfaktor.

En annan framgångsfaktor har varit att kunskapsnoderna har fått möjlighet att ganska fritt tolka och prioritera insatser inom de regionalt prioriterade inriktningarna; psykisk ohälsa; föräldrar som resurs; läsning och språkutveckling; motivation och framtidstro. På så sätt har noderna i sitt utvecklingsarbete kunnat utgå från de lokala behoven och deras befintliga styrke- eller utvecklingsområden. I ett kommande arbete kan dock övervägas att tydligare specificera dessa utifrån effekter som man vill se på organisations- och systemnivå och som involverade aktörer i hög grad kan ha rådighet över och som vi vet har betydelse för fullföljda studier. Det kan handla om behoven av att stärka den strategiska samverkan mellan skolhuvudmän och hälso- och sjukvården, stärka elevvårdsteamens förmågor att främja barn och ungas psykiska hälsa, skapa samsyn och rutiner kring arbetet med problematisk frånvaro, insatser för att skapa trygga lärmiljöer, utveckla studie- och yrkesvägledningen som hela skolans ansvar, skraddarsydd åtgärder för att unga vuxna ska komma tillbaka i studier eller i arbete etc.

3.2 REKOMMENDATIONER

Här lämnas ett antal rekommendationer för det fortsatta arbetet med kunskapsnoder för fullföljda studier.

3.2.1 Förvalta resultatet från satsningen på kunskapsnoder

Initiativet i sig att i projektform under tre år skapa delregionala kunskapsnoder för fullföljda studier kan beskrivas som ett försök till en systeminnovation. Vi menar att arbetet uppvisar relativt goda resultat och att det finns en stark samsyn bland såväl aktörer från Västra Götalandsregionen som från kommunalförbunden om behovet och nyttan för ett fortsatt arbete att stärka delregionala och länsövergripande samverkansstrukturer för fullföljda studier. Samtidigt tycks det vara svårt för flera kunskapsnoder att i sina kommunalförbund få mandat och resurs för att fortsätta utvecklingsarbetet med full finansiering från

kommunerna. Utifrån insikten att det tar tid att utveckla och implementera nya arbetssätt och strukturer och för att förvalta den investering som gjorts i arbetet bör Västra Götalandsregionen därför överväga att gå från full finansiering av kunskapsnoderna till att åtminstone en tid framöver erbjuda en delfinansieringslösning. Det skulle ge förutsättningar för att kunna fortsätta utvecklingsarbetet. En fortsatt diskussion bör dock föras om Västra Götalandsregionens mer långsiktiga ansvar och roll för att säkerställa ett fortsatt utvecklingsarbetet med kunskapsnoder som kan bidra till att nå de mål och prioriteringar som finns i den regionala utvecklingsstrategin. Sådant som bland annat handlar om att bidra till att fler barn och unga ska lämna skolan med godkända betyg, öka inkluderingen och sammanhållningen och stärka grunden för en bättre kompetensförsörjning och livslångt lärande.

3.2.2 Ta fram och sprida kunskap om regionala skillnader och olika gruppers förutsättningar

Vi ser att Västra Götalandsregionen har genomfört flera viktiga analyser som kan kopplas till fullföljda studier. Utöver att under en övergångstid delfinansiera det vidare utvecklingsarbetet med kunskapsnoder bör Västra Götalandsregionen fortsätta arbetet med att ta fram och sprida kunskap om regionala skillnader och olika gruppers förutsättningar kopplat till området fullföljda studier. Västra Götalandsregionen kan därmed bidra till att kunskapsnoderna i högre grad än idag kan arbeta kunskapsbaserat och med behovsgrundande insatser.

Det skulle kunna handla om att ta fram och vidareutveckla analyser baserade på indikatorer om hur området fullföljda studier utvecklas, exempelvis avseende skillnader mellan delregioner, kommuner, olika barn- och ungdomsgrupper. Även möjligheten att utveckla kostnadsmått skulle kunna prövas som gör det möjligt att följa kommuners och delregioners investeringar på skolan och särskilt i frågor som kan knytas till stöd för att barn och unga ska ges förutsättningar att nå målen i skolan. Analyser som visar på betydelsen av ett tvärsektoriellt arbete skulle särskilt kunna prioriteras utifrån den strävan som finns att utveckla samarbetet mellan skolan, kommunala verksamheter och exempelvis hälso- och sjukvården. Det kan handla om hur diagnoser, ohälsa och socioekonomiska förhållanden påverkar studieresultat.

I arbetet med att ta fram och sprida kunskap är både den interaktiva statistikdatabasen för fullföljda studier och den årliga konferensen inom området viktiga att fortsätta förvalta och utveckla i Västra Götalandsregionens ordinarie verksamhet. Databasen är ett verktyg som olika regionala aktörer, beslutsfattare och strateger själva ska kunna använda för att genomföra de analyser de har behov av. Men för att i ännu högre grad kunna synliggöra nyttan med den tillgängliga statistiken behöver Västra Götalandsregionen också fortsatt utnyttja sin egen analys- och kommunikationskompetens till att ta fram och sprida relevanta resultat till rätt målgrupper som kan påverka arbetet för att barn och unga ska kunna fullfölja sina studier.

3.2.3 Bidra till att identifiera och sprida framgångsrika metoder och arbetssätt

Västra Götalandsregionen och tillsammans med aktörerna inom kunskapsnoderna bör fortsätta och vidareutveckla arbetet att identifiera och sprida framgångsrika metoder, arbetssätt samt information om kompetenshöjande insatser för yrkesverksamma inom området fullföljda studier. I detta arbete bör samarbetet med kommunalförbunden fortgå och i synnerhet bör www.fullfoljdastudier.se stöttas. De metoder och lärdomar som utvecklas inom sociala investering projekt (SIM medel) och i Science Center bör i högre utsträckning än idag tas om hand och spridas vilket kan möjliggöra att fler aktörer kan utveckla sina arbetssätt för att stötta barn och unga att klara sina studier.

3.2.4 Förflytta fokus till att påverka institutionella förutsättningar

Om Västra Götalandsregionen tillsammans med kommunalförbund och andra aktörer i länet gör fortsatta insatser inom området fullföljda studier bör ett tydligare fokus läggas på att påverka de institutionella förutsättningarna som aktörerna inom satsningen har rådighet över. I stället för att tala om fullföljda studier (som effektmål), adressera det som att påverka de institutionella förutsättningarna och motverka det som kan kallas samhälls- eller skolmisslyckanden. Det är också förändringar i arbetssätt, organisering och system som flera av aktörerna lyfter fram som viktiga att åstadkomma i utvecklingsarbetet.

3.2.5 Fortsatt fokus för kunskapsnoder att paketera lärdomar och sina erbjudanden

I kunskapsnodernas fortsatta arbete för att utveckla de delregionala och den länsövergripande samverkansstrukturen bör de tillsammans utveckla ett arbetssätt där de kan paketera lärdomar och sina erbjudanden om kunskapshöjande insatser så att fler kan ta del av dessa. Verktyg för gemensam uppföljning av hur målgrupperna yrkesverksamma upplever nyttan av de kunskapshöjande insatserna skulle också kunna tas fram. Ett sådant arbete stärker kommunalförbundens, nodernas kollektiva kompetens och förmåga inom området och därmed deras fortsatta handlingsberedskap inom området. Paketerade lärdomar, erbjudanden och resultat från arbetet är också mycket viktigt att kunna synliggöra för beslutsfattare och politik inför kommande beslut om fortsatta satsningar på att driva delregionala och länsövergripande samverkansstrukturer för fullföljda studier.

3.2.6 Utveckla strategisk samverkan över sektorer inom Västra Götalandsregionen och i kunskapsnoder

Om Västra Götalandsregionen och kommunalförbunden väljer att driva vidare kunskapsnoder i någon form bör de med utgångspunkt i utvärderingens resultat gemensamt utveckla konkreta vägar för att involvera företrädare för exempelvis hälso- och sjukvården och kulturen i kunskapsnodernas och kommunernas strategiska arbete. Här bör frågorna om de olika aktörernas mandat och roller adresseras och vilka begränsningar och möjligheter som det innebär för ett vidare utvecklingsarbete över sektorer. Möjligen kan ett sådant arbete inledas med tvärsektoriella panel- eller rundabordssamtal regionalt, men kanske främst delregionalt, på hög beslutsfattarnivå.

4 BILAGOR

4.1 BIL 1. NULÄGESANALYS, SE SEPARAT FIL

4.2 BIL 2. HALVTIDSUTVÄRDERING, SE SEPARAT FIL

**4.3 BIL 3. INTERVJUER OCH INTERVJUGUIDE FÖR
SLUTUTVÄRDERINGEN, SE SEPARAT FIL**

4.4 BIL 4. PM ENKÄTUNDERSÖKNING, SE SEPARAT FIL

4.5 BIL 5. INSATSLOGIK, SE SEPARAT FIL

VI ÄR WSP

WSP är en av världens ledande rådgivare och konsultbolag inom samhällsutveckling. Med cirka 55 000 medarbetare i över 40 länder samlar vi experter inom analys och teknik, för att framtidssäkra världen.

Tillsammans med våra kunder tar vi fram innovativa lösningar för en mänsklig, trygg och välfungerande morgondag. Vi planerar, projekterar, designar och projektleder olika uppdrag inom transport och infrastruktur, fastigheter och byggnader, hållbarhet och miljö, energi och industri samt urban utveckling. Så tar vi ansvar för framtiden.

wsp.com

WSP Sverige AB

121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7

T: +46 10-722 50 00
Org nr: 556057-4880
wsp.com

